

I CHING

周易

周易

I CHING

*Het Klassieke Chinese Boek
der Veranderingen*

*Nieuwe vertaling uit het Chinees
met Inleiding en Concordantie door*

RUDOLF RITSEMA

&

STEPHEN KARCHER

In het Nederlands vertaald door

RIA VAN HENGEL

LEMNISCAAT ROTTERDAM

De vertaalster dankt

Rudolf Ritsema voor zijn adviezen en **Jonne Linschoten** voor haar vertaalbijdragen in de beginfase;

Stephen Karcher voor de samenwerking in de eindfase, met name voor zijn onmisbare hulp bij het hervertalen van de orakelteksten;

Eduard van Hengel voor zijn steun van het begin tot het eind.

Vertaling: Ria van Hengel

Omslagontwerp: The Bridgewater Book Company

Nederlandse rechten Lemniscaat b.v. Rotterdam 1997

ISBN 978 90 5637 260 6

© Stephen Karcher and Rudolf Ritsema 1994

First published in Great Britain in 1994 by Element Books Limited,

Shaftesbury, Dorset

Niet uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, geluidsband of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUD

<i>Deel 1 Inleiding</i>	6
Wat is de <i>I Ching</i>?	8
De naam van het boek	10
Wat is orakelraadpleging?	11
Oorsprong, geschiedenis en ontwikkeling van het <i>Klassieke Boek van I</i>	12
De wereld van de <i>I Ching</i>	15
De <i>I Ching</i> gebruiken	17
Deze vertaling	17
Een vraag aan het orakel stellen	20
Methoden om het orakel te raadplegen	22
Het antwoord lezen	25
Sleutelwoorden: fuien voor TAO	28
Het Universele Kompas	34
Orakelraadpleging en de traditionele wetenschap	34
De tijdcyclus	35
De twee halve cirkels van YIN en YANG	36
De acht fasen in de YIN-YANG-dynamiek	39
De vijf veranderingsmomenten	41
De cyclus van de acht trigrammen	43
Het Universele Kompas gebruiken	50
Ontmoetingen met het orakel	52
<i>Deel 2 De hexagrammen</i>	78
Lijst van hexagrammen	80
Hexagrammen 1-64	81
<i>Deel 3 De concordantie</i>	666
Het Eranos <i>I Ching</i> -project	780
Literatuur	781
Herkomst van de hexagramparagrafen en parallellen in de Wilhelm-uitgave	789
Beknopte gids voor het orakel	790
Sleutel voor de hexagrammen	792

DEEL
EEN

周易

INLEIDING

WAT IS DE *I CHING*?

De *I Ching* biedt ons de mogelijkheid om moeilijke situaties te onderzoeken, vooral die met een emotionele lading, waarbij rationele kennis tekortschiet maar waarin het toch nodig is een beslissing te nemen en te handelen. De *I Ching* geeft stem aan een geestelijke kracht die ons helpt zo te leven dat we in verbinding staan met onze binnenwereld en met de buitenwereld.

De *I Ching* kan dit doen omdat het een orakel is. Het is een specifieke ruimte waarin je met behulp van je actieve verbeelding in gesprek kunt komen met goden of geesten, de creatieve basis van je ervaringen die in onze tijd ook wel het onbewuste wordt genoemd. Een orakel drukt een probleem of een voorgelegde vraag in beelden uit zoals dromen dat doen. Dit verandert de manier waarop je de situatie ervaart en brengt je zo in contact met de innerlijke krachten die deze situatie gestalte geven. De beelden van het orakel heffen de blokkades voor dat contact op en geven toegang tot de geestelijke krachten.

Het orakel is bedoeld voor situaties waarin je je gegrepen voelt door iets dat achter de dagelijkse gebeurtenissen van het leven schuilgaat. De *I Ching* geeft in beelden allerlei kruispunten weer en vormt met zijn symbolen een soort encyclopedie van de krachten die de ziel beroeren en veranderen. Het werken met deze beelden maakt je bewust van deze krachten en verandert je visie op de situatie. Het doel van dit proces is een intuïtieve helderheid die van oudsher SHEN MING, het licht der goden, wordt genoemd: een heldere geest die creatief is en samenhangen ziet.

Wanneer je een orakel raadpleegt en naar jezelf kijkt in termen van zijn symbolen of magische formules, kun je in verbinding komen met iets dat in de moderne wereld steeds meer is weggedrukt. Het voert je terug naar wat de Ouden de oceaan van de ziel noemden, en het raadt je houdingen en daden aan waarmee je de betekenis van de verbeelding kunt gaan ervaren. Bij het raadplegen van een orakel is de verbeelding enorm belangrijk. Zij is het hart van de magie, door haar kan de levende wereld tot ons spreken. De huidige belangstelling voor alternatieve culturen en het leven in vroeger tijden weerspiegelt onze behoefte om dit hart van de magie terug te vinden, want dat is de manier waarop ons innerlijk wezen spreekt, denkt en handelt.

De tekst van de *I Ching* of *I* was het fundament van de traditionele Chinese cultuur. Het is een orakelsysteem dat drieduizend jaar oud is en wortelt

 WAT IS DE *I CHING*?

in de tradities van magie en sjamanisme. Bijna alles wat in het traditionele China van belang was – filosofie, wetenschap, politiek en volkscultuur – was gebaseerd op interpretaties en bewerkingen van de *I*. De kern van het boek is het oudste en meest complexe orakelsysteem dat tot in onze tijd in gebruik is gebleven.

Deze orakelkern is een geheel van vierenzestig figuren van zes lijnen, *KUA*, die meestal hexagrammen worden genoemd, en een manier om die te raadplegen. De figuren bestaan uit alle combinaties die zes geopende – – en hele — lijnen kunnen vormen. Bij elke figuur hoort een naam en een groep korte zinnen. Deze combinaties van teksten en figuren werken als spiegels voor de onzichtbare krachten die een situatie, een moment of een probleem gestalte geven. In traditionele termen: het boek reikt symbolen aan die het licht van de goden bevatten, de onbewuste krachten die scheppen wat jij ervaart. Het boek, op zichzelf stil en onbeweeglijk, brengt door de stimulans van het raadplegen een echo voort die van alle wezens onder de hemel de diepten kan bereiken, de oorsprong kan begrijpen en de wil kan doordringen.

Het raadplegen is gebaseerd op toeval: het achttienmaal verdelen van vijftig duizendbladstelen of het zesmaal gooien van drie munten of het zesmaal blindelings pakken van één van de zestien knikkers in vier kleuren. Dit toeval verleent macht aan een geestelijke kracht die niet aan bewuste controle onderworpen is: een of meer symbolen uit het boek krijgen de kans om je aandacht te trekken, en daarin spreken de krachten die achter je situatie zitten. Zo wordt het probleem dat je wilt oplossen een teken of een symbolische gebeurtenis die je met een andere wereld in verbinding brengt. Net als de drum en de dans van de sjamaan kunnen deze symbolen op veel niveaus tot je spreken, en daarbij brengen ze een creatief proces op gang dat, traditioneel gezegd, het resultaat is van de onafgebroken activiteit van de hemel. Dat is religie op het meest fundamentele niveau. Je ervaart een geestelijke kracht die het grote en het kleine verenigt, een kracht die in ieder mens beweegt.

Deze orakelteksten komen pas echt tot leven in de context van een specifieke situatie. Ze verwijzen naar unieke gebeurtenissen die aan wetenschappelijke wetten en regels ontsnappen. Jouw vraag, jouw leven, jouw probleem vormen de noodzakelijke katalysator die betekenis oplevert. De magie gaat leven wanneer je de geestelijke kracht in een specifieke situatie en vanuit jouw specifieke ervaring om een beeld vraagt dat je gids kan zijn.

De naam van het boek

De essentie van de *I Ching* komt tot uiting in het sleutelwoord in zijn naam: I. Van oudsher wordt het boek eenvoudig *I* genoemd. Het tweede woord, CHING, wijst op een klassieke of fundamentele tekst; het betekent standaard, kanaal waar iets doorheengaat, weefgetouw. De *I Ching* is het klassieke boek, het kanaal of weefgetouw van I. I wordt vaak vertaald als verandering of veranderingen, maar het is iets anders dan ‘regelmatig veranderen’ zoals bijvoorbeeld de seizoenen dat doen, of ‘van het een in het ander veranderen’, zoals water in ijs of een rups in een vlinder. Het onvoorspelbare en, zoals de traditie zegt, onpeilbare I vindt zijn oorsprong in tegenspoed en is een manier om daarmee om te gaan; het verwoordt mogelijke reacties op het lot, het onvermijdelijke of het rampzalige – op datgene wat je pad kruist.

Bij het woord I gaat het om verbeeldingskracht, openheid en soepelheid; om het vermogen snel van richting te veranderen en wisselende houdingen aan te nemen die de verscheidenheid van het bestaan weerspiegelen. De beste vertaling hiervan is *wendbaarheid*, de kunst om ter beschikking te staan van en je te laten voortbewegen door de onvoorziene eisen van tijd, lot en psyche. Door deze term raken de I van de kosmos, de I van het boek en jouw eigen I met elkaar verweven.

Drie andere begrippen geven aan wat I in de mensenwereld betekent: TAO, TE en CHÜN TZU. TAO, letterlijk *weg*, is het stromen van creatieve energie waardoor leven mogelijk wordt; het is zowel het begaan van deze weg als de weg zelf. TE, vaak vertaald als kracht of deugd, verwijst naar het vermogen om TAO te verwezenlijken, om te worden zoals je bedoeld bent. Een CHÜN TZU is iemand die ernaar streeft door raadpleging van het orakel TE te verwerven, in nauw contact met TAO te leven. De uitspraken van de *I Ching* nodigen uit tot een dialoog met de weg, zijn kracht en zijn deugd. Wat de CHÜN TZU door deze dialoog ontdekt is betekenis, de ervaring van geest, zin en verbondenheid.

De oudste naam van dit orakel was *Chou I*, want oorspronkelijk is het ontwikkeld als het I-boek van de Chou-koningen (1100-400 v.C.). Maar in wezen betekent de term CHOU: universeel, alles omvattend, in een cirkel bewegend. Wanneer de *Chou I* door raadpleging gestimuleerd wordt, beschrijft hij de cirkel van gebeurtenissen die de geestelijke wereld met het menselijk hart verbindt. Het gebruiken van dit boek met magische formules is een manier om de eeuwig veranderende beweging van TAO te gaan bevatten. Het is CHOU I, alles omvattende wendbaarheid.

 WAT IS DE I CHING?

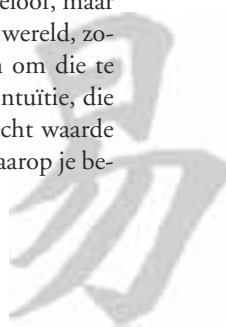
Wat is orakelraadpleging?

De antieke beschaving, zowel in het Oosten als in het Westen, raadpleegde het orakel om in contact te blijven met onzichtbare machten. Offers aan de geesten en de goden waren niet louter bedoeld als omkoperij of smeekbeden, maar maakten communicatie tussen mensen en geesten mogelijk zodat er een dialoog kon plaatsvinden.

De gedachte dat woorden, dingen en gebeurtenissen omina, voortekens kunnen worden die communicatie met de geestenwereld mogelijk maken, is gebaseerd op een inzicht in de werking van de psyche – namelijk dat zich in elk verschijnsel, conflict of probleem dat wij ervaren een geest bevindt die met ons probeert te communiceren. Elke confrontatie met tegenslag biedt een opening voor deze geest, en meestal verzet het ego zich daartegen omdat dat zijn wil aan de wereld wil opleggen. Het raadplegen van een orakel geeft stem aan wat het ego verworpen heeft. Het brengt het verborgen complement of de schaduw van de situatie onder je aandacht om je in verbinding te brengen met de mythen en geesten die erachter zitten. Dit verandert de manier waarop je naar jezelf, naar je situatie en naar de wereld om je heen kijkt.

Onderzoek naar orakelsystemen in tribale culturen toont aan dat orakels altijd geraadpleegd werden en worden om informatie te krijgen over persoonlijke vragen, problemen en beslissingen waarbij rationele kennis of gemeenschappelijke sociale regels ontoereikend zijn. Het orakel is de donkere spiegel die ware antwoorden geeft, de plek waar de geest van een individu kan spreken met alle andere geesten in de wereld. Vaak is er een sjamaan als tussenpersoon, en vormen diens geheimzinnige symbolen een alternatief voor de heersende wetten en voorschriften. Het toeval dat een rol speelt bij de raadpleging van het orakel, kiest een van de beschikbare symbolen uit en biedt daarmee een opening waar de geestelijke kracht doorheen kan komen. De creatieve wisselwerking tussen het symbool, de vraagsteller en de waarzegger levert een diagnose en een mogelijke handelwijze op. Deze wisselwerking schakelt de overbekende verhalen die je jezelf voorhoudt uit en schept nieuwe verhalen, die iets beters bewerkstelligen. Ze adviseert je hoe je moet handelen in overeenstemming met de 'geest van de tijd'.

Het raadplegen van een orakel is dus niet een ideologie of een geloof, maar een creatieve manier om in contact te komen met de geestelijke wereld, zodat je krachten kunt waarnemen en manieren kunt bedenken om die te hanteren. Daarbij gaat het om een combinatie van analyse en intuïtie, die in het normale denken meestal gescheiden zijn. Dit proces hecht waarde aan verbeeldingskracht en creativiteit en verandert de manier waarop je beslissingen neemt.

Het doel van orakelraadpleging is het toegankelijk maken van een ruimte waarin je identiteit in beweging komt en de geestelijke krachten zich met je leven gaan bezighouden. Het gebruiken van een orakelsysteem is een verkenningstocht naar de onbewuste kant van een situatie. De opgeroepen symbolen brengen evenwicht tussen jou en de onbekende krachten achter je situatie.

De taal is de sleutel tot het contact. De woorden zijn, zoals de Chinezen zeggen, 'fuiken' voor geest of TAO.

Oorsprong, geschiedenis en ontwikkeling van het 'Klassieke Boek van I'

De *I Ching* of het *Klassieke Boek van I* is het oudste en meest complexe orakelsysteem dat de onttovering van de oude wereld heeft overleefd. Het vertegenwoordigt een vorm van kennis die eigen is aan magische of pretechnologische culturen en ook aan de wereld waarmee wij elke nacht in dromen contact maken. In beide staat de gedachte centraal dat je in het leven een juiste relatie met de geestelijke wereld nodig hebt.

Het traditionele verhaal van het ontstaan van de *I Ching* weerspiegelt dit. In dit verhaal werd de *I Ching* geschapen door drie wijze koningen die de grondslag voor de Chinese cultuur hebben gelegd: Fu Hsi, Koning Wen en de Hertog van Chou, zijn zoon.

Fu Hsi was de legendarische Eerste Keizer, een sjamaan, waarzegger en magiër. Onder zijn regering valt de eerste Gouden Eeuw, toen mensen en geesten vrij met elkaar communiceerden. Fu Hsi verdiepte zich in de contouren van de hemel, de patronen van de aarde, de tekening van vogels en dieren en de bewegingen van zijn eigen lichaam en ziel. Toen bracht hij spontaan de figuren van de trigrammen van de *I Ching* voort. Met deze figuren kon de wereld gestructureerd worden en werd communicatie met haar geestelijke krachten mogelijk. Door deze magische communicatie kon de geest constant binnenstromen en de mensenwereld op orde houden.

Het tweede deel van dit verhaal speelt zich af in een tijdperk van verval en moeilijkheden, angst en verdriet. Centraal staat het conflict tussen Chou de Tiran, de laatste koning van de Shang-dynastie (1520-1030 v.C.) en Koning Wen, een geestelijk hervormer en stichter van de Chou-dynastie (1100-480 v.C.). Koning Wen, letterlijk Koning Schrijven of Koning Patroon, bracht verscheidene jaren in Shang-gevangenschappen door. Als gevangene mediteerde hij over de kloof tussen de Gouden Eeuw van Fu Hsi en de ingewikkelde wereld die sindsdien was ontstaan. Hij probeerde erachter te komen hoe de Gouden Eeuw teruggehaald kon worden.

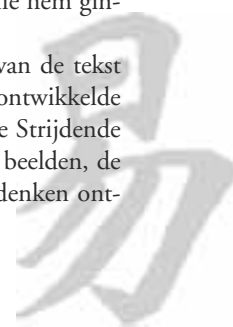
■ WAT IS DE *I CHING*?

Koning Wen herschikte eerst de acht figuren van de trigrammen, zodat ze de complexiteit van de mensenwereld weerspiegelden. Vervolgens combineerde hij ze zo dat er vierenzestig hexagrammen ontstonden, en voegde hij tekst toe aan de figuren, waarbij hij elk hexagram van een naam en een orakelboodschap voorzag. Dit was de nieuwe magie. Zijn zoon, de Hertog van Chou, voegde een commentaar op de lijnen toe. Trigrammen, hexagrammen en teksten vormden samen de *Chou I*, het *Orakelboek van de koningen van Chou*. De Chou-edelen gebruikten deze magie in hun strijd om de Gouden Eeuw van Fu Hsi in ere te herstellen en om, toen ze eenmaal aan de macht waren, in contact te blijven met de geesten en de 'weg van de hemel'.

Uit dit verhaal, gepopulariseerd tijdens de Han-dynastie (206 v.C.-220 n.C.), blijkt het grote belang van de *I Ching* als schakel tussen mensen en geestelijke krachten, als het boek dat de kracht en de kennis van de geesten toegankelijk maakte. Als zodanig is het in mythische zin een waar verhaal. Maar de moderne wetenschap heeft aangetoond dat de feitelijke oorsprong van het boek precies andersom ligt. Het oudste deel van het boek bestaat uit woorden, niet uit figuren en systemen. Het bevat magische formules en beelden uit een mondelinge sjamanistische orakeltraditie. Deze teksten werden tussen 1000 en 750 v.C. verzameld, waarschijnlijk oorspronkelijk opgeschreven in samenhang met een eenvoudig systeem van hele en geopende lijnen. De volgende fase was de vorming van de hexagrammen: de figuren van zes lijnen die de orakelteksten gestalte en structuur gaven. Wu Hsien, letterlijk de Samenvoegende Sjamaan, ontdekte een getallensysteem om de teksten te structureren, en de methode van de duizendbladstelen om het orakel te raadplegen. De ontwikkeling van de trigrammen als middel om magische systemen met elkaar in verband te brengen, vond plaats in de latere Han-periode.

Een van de betekenissen van de term *I* heeft te maken met deze praktijk. *I* betekent onder meer gemakkelijk. Het orakel van de duizendbladstelen met zijn teksten en figuren was veel gemakkelijker te gebruiken dan het andere orakelsysteem van het oude China, waarbij men de barsten raadpleegde die een verhitte bronzen roe maakte in speciaal geprepareerde schilden van een schildpad of schouderbladen van een os. Het feit dat het zo gemakkelijk was leidde tot de belangrijkste ontwikkeling in de geschiedenis van de *I Ching*: het feit dat mensen buiten de regerende familie hem gingen gebruiken met behulp van hun eigen verbeeldingskracht.

Tussen de oudste delen van de *I Ching* en de volgende laag van de tekst gaapt een kloof van vijf- tot zevenhonderd jaar. In die periode ontwikkelde zich het persoonlijk gebruik van het orakel. De Periode van de Strijdende Staten (500-200 v.C.) was een gouden tijd van het denken in beelden, de meest creatieve periode in de Chinese cultuur. Het creatieve denken ont-

易

sproot echter tegen de achtergrond van politieke versplintering en geweld. In deze periode, toen het dikwijls een zaak van leven en dood was om in overeenstemming met de tijd en de geesten te zijn, gingen mensen het orakel van de duizenbladstelen persoonlijk gebruiken. Ook ontstond toen het besef dat je met behulp van het boek een weg door de chaos van een afbrokkelende sociale orde kon vinden. Naar alle waarschijnlijkheid heeft een groep waarzeggers en magiërs de teksten verzameld en de hexagrammen ontwikkeld om deze geest, die sterker was dan de chaos, toegankelijk te maken. Zo ontstond het geloof in de persoonlijke relatie met de beelden van de psyche en de hoop dat deze relatie de tijd zou kunnen genezen.

Met de opkomst van de Han-dynastie (206 v.C.-220 n.C.), die het begin was van het keizerlijke China, kwam er ten slotte een eind aan de politieke chaos. In de Han-periode werd de cultuur geconsolideerd en opnieuw gedefinieerd. Een onderdeel van dit proces was dat de schrifttekens en de *Ching* werden vastgelegd. De *Chou I* werd de *I Ching* of het *Klassieke Boek van I*.

Kosmologen uit de Han-periode ontdekten dat de trigrammen en hexagrammen van de *I Ching* de volmaakte symboliek bevatten voor de getallenstructuur van zowel de kosmos als de menselijke geest. Confuciaanse denkers, die bezig waren een keizerlijke filosofie te ontwikkelen, creëerden een sociale hiërarchie voor de lijnen, en vaste interpretaties van de teksten. Het systeem van de trigrammen werd in deze periode zo uitgebreid dat het de hexagrammenstructuur verklaarde en koppelde aan andere beeldsystemen in de natuurwetenschappen en de geneeskunde.

De Han-redacteuren bevonden zich bij het vastleggen van het *Klassieke Boek van I* echter in een vreemde positie. Zij beseften dat de teksten de magie van een Gouden Eeuw bevatten, toen de mensen nog dicht bij de goden stonden, en zij meenden dat die tijd door het gebruik van deze teksten zou kunnen terugkeren. Maar de oudste teksten waren niet direct begrijpelijk, want de orakeltraditie waarmee hun gebruik werd verklaard, was verloren gegaan. Daarom verzamelden en transcribeerden de Han-redacteuren diverse mondelinge tradities aangaande het gebruik van het orakel van de duizendbladstelen, die in de Periode van de Strijdende Staten waren ontstaan, en voegden die toe aan de oudere teksten. Deze verhandelingen, de *Tien Vleugels* genaamd, bevatten zowel orakelteksten als interpretaties. Eén in het bijzonder, de *Hsi tz'u chuan*, *Commentaar op de toegevoegde verklaringen* of *Ta chuan*, *Het grote commentaar*, formuleert de houding die je tegenover het boek moet aannemen om de kern te bewaren van de oude sjamanistische traditie zoals die was ontwikkeld voor persoonlijk gebruik.

Volgens deze traditie is de functie van de *I* het verschaffen van HSIANG, symbolen. De tekst is tot stand gekomen door een geheimzinnig soort in-

■ WAT IS DE *I CHING*?

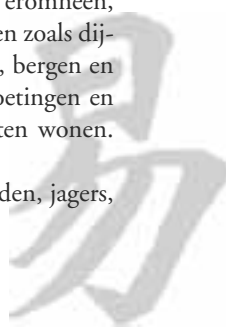
ductie van beelden, HSIANG genoemd, waardoor de dingen een symbolische betekenis krijgen. De oude sjamanen en magiërs, op wie gelijktijdig figuren in de hemel, patronen op aarde en gebeurtenissen in de ziel inwerkten, ontwikkelden spontaan symbolen, zodat de teksten en figuren schakels werden met belangrijke geesten en energieën.

De CHÜN TZU, de ideale gebruiker van het boek, kan zijn of haar voordeel doen met deze fundamentele geestelijke kracht. Hij of zij concentreert zich op de figuur die bij de raadpleging verkregen is en wentelt de bijbehorende woorden in haar of zijn hart. Deze woorden vertalen je situatie waarover het orakel wordt geraadpleegd in symbolen. Hierdoor wordt de CHÜN TZU iemand die 'symboliseert': die de orakelinstrumenten en de met de *I* verbonden geesten rechtstreeks verbindt met de kracht die in haar of zijn eigen persoonlijkheid werkzaam is. Deze activiteit wordt SHEN genoemd, wat verwijst naar alles wat goddelijke, geestelijke kracht heeft.

Volgens deze traditie heeft degene die deze symbolen gebruikt om in contact met *I* te komen, toegang tot de goddelijke wereld, net als de vroegere sjamanen en wijzen, en krijgt hij of zij een helpende geest, een SHEN. De *I Ching* is meer dan een geest, hij brengt je in contact met de geestelijke wereld. Hij maakt het de gebruikers mogelijk om van hun eigen geest het punt te maken waarop ze contact krijgen met de krachten die de wereld regeren. Het is deze verbeeldende kracht die later in de Chinese geschiedenis steeds verder werd uitgewerkt, opnieuw geïnterpreteerd en omschreven, en die de basis werd van filosofie, moraal en ethiek. Het is een manier om in verbinding te komen met de creatieve verbeeldingskracht die aan alle systemen en geloofsovertuigingen ten grondslag ligt.

De wereld van de I Ching

De *I Ching* schetst een dynamische maar tijdloze wereld. Deze wereld is echter ontstaan vanuit het landschap van Noord-China: rivieren, heuvels, dalen, terpen en grotten, velden die zich uitstrekken naar een bergachtige horizon, de hemelkoepel gevuld met de zon, de maan, sterren, wolken en plotselinge stormen. Er zijn boerderijen, akkers en eenvoudige hutten, dorpen, landgoederen en versterkte steden met woongebieden eromheen, schitterende koninklijke paleizen en graftomben, enorme werken zoals dijken, wegen en aarden wallen, gescheiden door bossen, vlakten, bergen en brede woeste rivieren. De wildernis is vol onverwachte ontmoetingen en schuilplaatsen waar kluizenaars, geesten, ballingen en bandieten wonen. Groepen nomaden en herders zwerven rond bij de grenzen. Allerlei mensen wonen en werken hier. We zien boeren, nomaden, jagers,

kooplieden, kunstenaars, smeden, hovelingen, edelen, koningen, echtgenoten, diverse soorten echtgenotes, courtesanes, slaven, barbaren, gekoesterde en in de steek gelaten kinderen, zwervers, soldaten, tovenaars en sjamanen, priesters en filosofen, eenzame wijzen en het zwoegende volk. En we zien hen eten en drinken, scheppen, beminnen en haten, werken, hopen en plannen, oorlog voeren en vrede stichten, elkaar helpen of vermoorden, geëerd of ontslagen worden, dansen, verlangen, rouwen, zingen, wanhopen of verlichting bereiken, lof of straf krijgen, geconfronteerd worden met rampen en een plotselinge dood en daar moedig of angstig op reageren.

Deze prachtige, steeds veranderende wereld wordt 'hemel-en-aarde' genoemd. Ze wordt soms gezien als een grote schildpad, die zwemt door de vruchtbare zeeën van de omringende chaos. Hemel-en-aarde is vol met de talloze wezens, de tienduizend dingen, die allemaal hun eigen weg gaan. Elk wezen – bomen, grassen en vruchten, vogels en paarden, tijgers, vossen en vissen, schildpadden en draken, herten en honden, vrouwen en mannen, het volk en de edelen, bergen, rivieren, meren en stenen – is verbonden met een macht in hemel-en-aarde, wordt daardoor gevoed en gevormd.

Hemel-en-aarde is ook vol met andere wezens, de 'zielen-en-geesten': goden, demonen, rondzwervende of boze geesten, voorouders, de geesten van rivieren en bergen, kameleontische dieren, en de SHEN: geesten die het menselijk verstand verlichten en leiden. Het landschap is bezaaid met de plekken waar je die wezens kunt ontmoeten: veldaltaren, heiligdommen, stenen torens, grafheuvels, grotten enzovoort. Elk huis heeft wel een of ander altaar, en de hoge edelen brengen offers op heilige plaatsen, voor het welzijn van iedereen.

Want deze zielen, geesten, magische dieren en overleden voorouders zijn boodschappers die de macht van hemel-en-aarde vertegenwoordigen en vertellen hoe die beweegt. Wat je ook doet – oogsten, jagen, trouwen of oorlogvoeren, een reis maken, herstellen van een ziekte, verhuizen, goederen verwerven, bondgenootschappen sluiten, van het leven genieten – het kan alleen maar slagen als het verbonden is met de geesten of de geesten behaagt. Wij zouden nu zeggen: dat maakt het 'zinvol'. De mensen die in hemel-en-aarde leefden zeiden: dan ben je in TAO.

DE I CHING GEBRUIKEN

Deze vertaling

De *I Ching* is een orakelhandboek of naslagwerk voor wat C.G. Jung de archetypische krachten heeft genoemd. Het boek zet het spel van deze krachten om in beelden zodat persoonlijk gebruik mogelijk wordt. Als je het gebruikt, moet je beginnen met een probleem en een vraag. Maar achter elke specifieke vraag zit een algemene vraag: 'Hoe kan ik handelen in vruchtbaar contact met de geesten of krachten die dit tijdstip gestalte geven?' Deze krachten vertegenwoordigen de stroom van het leven, de weg of TAO.

De *I Ching* geeft antwoord op deze vraag door middel van de teksten van één der hexagrammen. Deze teksten bieden beelden en gedachten die op verschillende manieren te combineren zijn, en die structuren van de psyche weerspiegelen zoals ook dromen en spontane imaginaties dat doen. Ze werken als correcties of ingrepen vanuit een impliciete orde, TAO. Stuk voor stuk ontsluiten ze een veld van mogelijke betekenissen die bepaalde verhalen versterken en andere uitschakelen. Er stroomt geest of energie door de persoonlijke, creatieve wisselwerking met de beelden heen. Om de *I Ching* als een orakel te gebruiken moeten we dit creatieve potentieel aanspreken.

Deze vertaling is een poging om de orakelkern van de *I Ching* als een psychologisch instrument te presenteren. Doel is dat we weer oog krijgen voor het feit dat orakeltaal en orakelraadpleging schakels zijn tussen de persoon en het onzichtbare – de wereld van beelden die ook in mythen, dromen, de reis van de sjamaan of de mysteriën worden beschreven. De definitieve vorm van deze vertaling heeft zich ontwikkeld uit meer dan veertig jaar onderzoek en jaren van studiebijeenkomsten, conferenties, persoonlijke en groepsconsultaties, waaraan kunstenaars, denkers en wetenschappers uit de hele wereld hebben deelgenomen.

In wezen gaat het erom mensen een middel te verschaffen om zinvol te leven en beslissingen te nemen, door hen bewust te maken van de waarde van de verbeeldingskracht. Want de *I Ching* voorziet in een belangrijke leemte in de huidige benadering van de psyche. Zijn orakelteksten verbinden het onderzoek naar wat Jung de archetypen noemde en de Oudheid de goden, rechtstreeks met de persoonlijke ervaring. Deze vertaling is een poging om ónder de historische, filologische en filosofische analyse de orakelkern terug te vinden, de psychologische wortels van het boek, en deze weer tot een levende praktijk te maken.

Wij wenden ons voor deze visie tot het oude China omdat zich daar een speciale orakeltaal heeft kunnen ontwikkelen. Die bestaat uit schrifttekens of ideogrammen zonder een streng onderscheid tussen werkwoord, zelfstandig en bijvoeglijk naamwoord, voornaamwoord of persoon. Ze werken op elkaar in zoals droombeelden dat doen. De *I Ching* belichaamt zowel deze taal als de wereldbeschouwing van de orakelraadpleging. Het is een werktuig ter verzorging van de ziel, een instrument waarmee de verborgen delen van de huidige cultuur, zowel in het Oosten als in het Westen, weer tot leven gebracht zouden kunnen worden.

De basistekst die voor de vertaling is gebruikt, is de *Chou-i-chê-chung*, de *Kang Hsi* of *Paleiseditie* uit 1715. Het is de laatste klassieke versie van de tekst, en ze wordt in onze tijd overal in het Oosten gebruikt wanneer iemand het orakel raadpleegt. Deze tekst heeft ook gediend als basis voor de bekende vertaling van Richard Wilhelm en voor de moderne standaardtekst, de *Harvard Yenching*-uitgave.

De *Paleiseditie* is zeer uitgebreid en vormt het einde van een lange teksttraditie. Ze geeft systematisch alle lagen van de tekst weer en een groot aantal commentaren die de beelden trachten te verklaren. Wij hebben deze commentaren, die gebaseerd zijn op de (in de Wilhelm-vertaling sterk aanwezige) Confuciaanse filosofie en ethiek en op het politieke denken van de keizertijd, weggelaten. Wat wij verzameld en vertaald hebben zijn alleen alle delen van het boek die orakelteksten bevatten. Dat is de kern van het boek, de beelden waaruit interpretaties worden afgeleid.

Wij hebben van deze teksten de meest waarschijnlijke letterlijke betekenis gegeven, waarbij we ons hebben gebaseerd op historische interpretaties in de Chinese commentaren, en op recent historisch onderzoek naar de Oudchinese cultuur en taal en naar die gebeurtenissen en praktijken in het oude China die zich tot de symbolen van de *I Ching* hebben ontwikkeld.

Door het speciale karakter van de Chinese woorden of karakters is het erg moeilijk om de tekst in een westerse taal om te zetten. Ze vertegenwoordigen een speciale manier van denken over taal.

- Om te beginnen hebben de meeste woorden niet één vaste betekenis, maar zijn ze het middelpunt van een hele kring van verschillende betekenissen die er in de loop der tijden aan gehecht zijn. Stuk voor stuk zijn het *functies* of *actievelden*, die allemaal in ieder mens (oud of jong, vrouw of man, hoog- of laaggeplaatst) kunnen bestaan. Wij hebben dit opgelost door voor elk woord weliswaar één primaire vertaling te kiezen, maar het betreffende 'betekenisveld' erbij te geven, zodat de gebruiker haar of zijn eigen interpretatie kan maken. De meerduidigheid geeft aan hoe persoonlijk de ontmoeting met het orakel is.

DE I CHING GEBRUIKEN

- Verder staat het bij deze woorden niet vast of het zelfstandige naamwoorden, werkwoorden of bijvoeglijke naamwoorden zijn en welk geslacht, getal of tijd ze hebben. Het woord 'groot' bijvoorbeeld kan ook 'een grootheid', 'de grootheid' of 'grootheden' betekenen, maar ook 'groot maken', 'laten vergroten', '(ik/jij/hij) vergroot/heeft vergroot/zal vergroten/wordt vergroot' enzovoort. In onze vertaling van de orakelzinnen komen al dit soort varianten voor; daarbij hebben we keuzen gemaakt,* maar de gebruiker moet voortdurend beseffen dat alle andere mogelijkheden potentieel ook aanwezig zijn.
- Als twee of meer van deze woorden in combinatie voorkomen, vormen ze een complex gebied van onderlinge betekenissen, waarbij elk woord het zaad voor het andere bevat. Zo zit in de combinatie van 'stimuleren' en 'groot' zowel de betekenis 'het grote stimuleert', als 'stimuleren maakt groot', 'stimuleren door het grote' 'stimuleren door groot te zijn/worden', 'het grote wordt gestimuleerd', 'stimulans wordt vergroot', 'stimulans en grootheid', enzovoort. De combinatie 'naderen' en 'lot' betekent niet alleen 'het lot nadert', maar ook bijvoorbeeld 'nader het/je lot!', of 'ik/zij/je situatie nadert het lot'. In de belangrijke combinatie 'terugkeren' en 'TAO' kun je lezen dat TAO terugkeert, maar ook dat jij/wij/jullie zullen of moeten terugkeren naar TAO. Een combinatie als 'corrigeren' en 'realiseren' kan betekenen 'iets correct realiseren', 'je laten corrigeren door de realisatie van iets', 'de realisatie wordt gecorrigeerd' of 'de correctie wordt gerealiseerd', 'corrigeren en realiseren', enzovoort. Bij de vertaling hebben we steeds voor één mogelijkheid moeten kiezen, maar voor de gebruiker kan een heel andere keuze naar voren springen wanneer hij/zij de woorden laat wentelen in zijn/haar hart.

Nog enkele opmerkingen over deze vertaling:

- Door alle hexagrammen heen is voor één Chinees woord steeds hetzelfde Nederlandse woord (in al zijn varianten) gebruikt. Dit heeft de samenstelling van een concordantie mogelijk gemaakt. In deze concordantie bevatten de zinnen de kernwoorden sec, dus niet in de variant waarin ze in de hexagrammen voorkomen.
- Enkele Chinese woorden staan niet op zichzelf maar krijgen verschillende betekenissen, afhankelijk van hun functie in de combinatie met een ander woord. Ze zijn steeds verschillend vertaald (meestal als voorzetsels), en in de concordantie zijn ze terug te vinden als een cijfer.

* In de Nederlandse versie meer dan in de Engelse, waar de taal meer mogelijkheden biedt om betekenissen open te laten, o.m. door het gerundium ('-ing') en door het feit dat woorden daar heel vaak zowel werkwoord als zelfstandig of bijvoeglijk naamwoord zijn.

- Drie termen, in principe vertaald met ‘gebruiken’, ‘benutten’ en ‘bereiken’, dienen soms slechts als versterking van of hulpwoord bij de volgende term; ze zijn dan onvertaald gebleven of door een voorzetsel vertaald en staan in de concordantie tussen haakjes.
- Sommige standaardcombinaties van woorden zijn als ‘formules’ vertaald.
- De orakelzinnen zijn in de hexagrammen vet gedrukt. In zeer beperkte mate zijn terwille van de leesbaarheid kleine woorden en leestekens toegevoegd (alleen de punt midden in een regel komt uit de Chinese tekst). Deze toevoegingen zijn niet vet gedrukt. Ook zijn de woorden die in feite deel uitmaken van een variant (dus bijvoorbeeld lidwoorden, hulp- en koppelwerkwoorden, vaste voorzetsels, zich) niet vet gedrukt, zodat de kernwoorden in de zinnen gemakkelijker te herkennen zijn. De ‘formules’ en de samengestelde hexagrammen zijn steeds als geheel vet gedrukt.
- De Chinese woordvolgorde is (anders dan in de Engelse versie) niet gehandhaafd in de Nederlandse vertaling, omdat die de Nederlandse zinsbouw teveel geweld zou aandoen. De oorspronkelijke woordvolgorde is terug te vinden in de zinnen zoals ze in de concordantie staan.
- Van alle kernwoorden waarbij dat ter zake is (dus niet bij ‘eenvoudige’ termen zoals veel voeg- en bijwoorden), vind je onder de orakelzinnen de ‘betekenisvelden’. Ze zijn afgedrukt wanneer het kernwoord de eerste keer in een hexagram of in elk van zijn veranderende lijnen voorkomt; wanneer het wordt herhaald, moet je de eerste vermelding weer opzoeken. De opmaak volgt de voorafgaande orakeltekst.
- In de ‘betekenisvelden’ wordt vaak verwezen naar het systeem van magische beelden waaruit de traditionele Chinese wetenschap is voortgekomen (zie het hoofdstuk ‘Het Universele Kompas’, pp. 34-51). Ook wordt verwezen naar de ‘sleutelwoorden’ (zie pp. 28-33).
- Ook de transcripties van de Chinese woorden zijn afgedrukt. Hierbij is het systeem van Wade-Giles gevolgd, dat de afgelopen honderd jaar internationaal het meest gebruikt is in verwijzingen naar klassieke Chinese literatuur.

Een vraag aan het orakel stellen

De *I Ching* is een gids voor het nemen van beslissingen in situaties waarin de levensenergie geblokkeerd is. Hij helpt je zien welke krachten er aan het werk zijn, hoe die zich kunnen ontwikkelen, en hoe je er contact mee kunt maken. Hij doorbreekt de manier waarop je naar de dingen kijkt en schept ruimte voor nieuwe inzichten.

De drang om het orakel te raadplegen komt op wanneer je verstrikt zit in iets dat je met de gebruikelijke methoden niet kunt oplossen. Weerstand, weerzin, angst, sterk verlangen, verwarring, het gevoel dat iets duister blijft, de behoefte aan meer informatie, het vermoeden dat er een belangrijke kans ligt, de behoefte aan contact met iets dat groter is dan jezelf, dat alles kan wijzen op een behoefte om achter of door de situatie heen te kijken. Het orakel kan je dit diepere perspectief geven; de verantwoordelijkheid en de beslissing blijven aan jou.

Het begin is het komen tot een vraag. De vraag is belangrijk, want dat is het brandpunt voor de orakelbeelden, het punt waar die jouw persoonlijke situatie kruisen. De vraag belicht een moment in de tijd en haalt dat uit de ervaringsstroom naar voren, zodat het een schakel kan worden met fundamentele energieën.

De weg naar de vraag bestaat uit twee stappen. De eerste is het onderzoek naar je ziel. Breng de gevoelens, beelden en ervaringen die achter de directe situatie liggen aan het licht – wat je voelt, je herinnert, vreest, wat je denkt dat de gevolgen van het probleem kunnen zijn, wat het voor je symboliseert, welke relaties en kwesties ermee gemeoid zijn, wat er op het spel staat, waarom je geen besluit kunt of durft nemen. Dit vormt het subjectieve veld en hierop zal het antwoord gericht zijn. Vaak kun je deze dingen verhelderen door met iemand over de situatie te praten.

Dit leidt tot de tweede stap: het helder formuleren van de vraag, gebaseerd op wat je wilt doen in de situatie. Wees precies. Onderzoek zo eerlijk en bewust als je kunt wat je wilt doen. En kom zo mogelijk tot een conclusie die je als een vraag presenteert: ‘Wat zegt het orakel van dit plan?’, ‘Wat gebeurt er als ik zus of zo doe?’, ‘Wat moet mijn houding zijn ten opzichte van dit of dat?’ Het orakel zal je via deze vraag in contact brengen met een archetypisch beeld. Dit werpt licht op de dynamische krachten die in je psyche werkzaam zijn, de kiemen voor wat er in de toekomst kan gaan gebeuren. Via dit proces kun je door de muur heenbreken waardoor je meestal gescheiden bent van de geestelijke wereld die buiten je directe macht ligt. Het antwoord zal geen simpel ja of nee zijn, maar wel een specifiek advies bevatten, dus sta open voor verrassingen. In feite vraag je om een diepgaand begrip, waarop je je besluiten en handelingen kunt baseren. De vraag is het punt waarop je contact maakt met het onbekende, en hij helpt je het gebied van het orakel te betreden. De vraag maakt deel uit van een proces van uitbreiding en samentrekking, waarin je onbewuste relatie met een verwarrende kracht verandert in een specifiek advies over hoe je met de situatie moet omgaan.

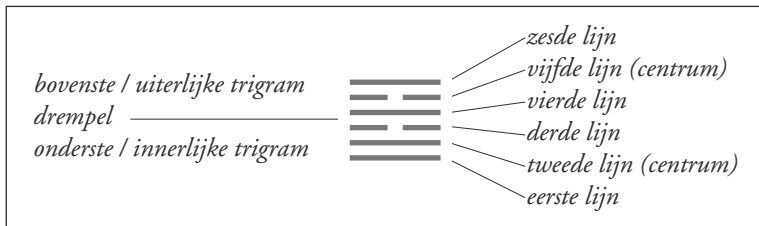

Methoden om het orakel te raadplegen

De *I Ching* is opgebouwd uit vierenzestig hexagrammen: strikt genomen figuren van zes lijnen, maar de term wordt ook gebruikt voor het geheel van de figuur en de bijgehorende naam en orakelteksten. De verschillende methoden die gebruikt worden om een hexagram te vinden leveren zesmaal een getal op, dat altijd 6, 7, 8 of 9 is. Deze getallen geven de lijnen aan die jouw *primaire hexagram* vormen. Vervolgens vind je in dit hexagram de teksten die je vraag beantwoorden.

Elk hexagram bestaat uit zes *geopende* – – en/of *hele* — lijnen. De lijnen hebben specifieke eigenschappen, *soepel* en *sterk* genaamd, waardoor ze in verband staan met de twee primaire krachten in het Oosterse denken, YIN en YANG. Een hexagram kan worden opgevat als een stelsel van zes lege plaatsen waar energie doorheen beweegt en verandert. De energie komt onderaan het hexagram binnen en verlaat het bovenaan. De plaatsen of lijnen zijn dienovereenkomstig genummerd: de onderste is de eerste en de bovenste is de zesde. Deze hexagrammen stellen mogelijke veranderingswijzen in de wereld voor, de dynamische eigenschappen van de tijd.

Een hexagram kan ook worden gezien als een combinatie van twee figuren van drie lijnen: *trigrammen*. De trigrammen vertegenwoordigen fundamentele symbolen of processen – wind en hout, vuur en licht, aarde, hemel, berg, watervlak, stroom, donder – en hebben een breed scala van eigenschappen. Vanuit dit perspectief schetst elk hexagram de dynamische relatie tussen het onderste trigram of het *innerlijke element* en het bovenste trigram of het *uiterlijke element*. Dat maakt de scheiding tussen de derde en vierde lijn bijzonder belangrijk, omdat daar het raakvlak is tussen binnen- en buitenwereld. Ook de tweede en vijfde lijn hebben een speciale waarde omdat ze het centrum zijn van het innerlijke respectievelijk het uiterlijke gebied.

DE I CHING GEBRUIKEN

Er zijn vier soorten lijnen, en elke plaats in een hexagram kan bezet worden door één van deze vier. De vier soorten lijnen corresponderen met de vier mogelijke getallen die je gekregen hebt: 6, 7, 8 of 9. De YIN-lijnen of *geopende* lijnen corresponderen met de even getallen 6 en 8, de YANG-lijnen of *hele* lijnen met de oneven getallen 7 en 9.

De middelste getallen, 7 en 8, vormen een *jonge* of onvolgroeide, *niet-veranderende* lijn:

8 — — — jong YIN (verandert niet)
7 — — — — jong YANG (verandert niet)

De uiterste getallen, 6 en 9, vormen een *oude* lijn, die in zijn tegendeel *verandert* (PIEN):

9 — ⊙ — — oud YANG verandert in — — — jong YIN
6 — — — — X — — — oud YIN verandert in — — — — jong YANG

Deze *veranderende lijnen* hebben een speciale betekenis. Zij vertegenwoordigen punten van verandering in de psyche en geven bepaalde hexagramteksten extra nadruk.

MUNTEN, KNIKKERS, DUIZENBLADSTELLEN

De getallen die deze lijnen voortbrengen kun je op verschillende manieren vinden. De eenvoudigste manier is al eeuwenlang het zesmaal gooien van drie munten. Kruis is YIN en heeft de waarde 2, munt is YANG en heeft de waarde 3. Vroeger werden er Chinese koperen munten gebruikt met een vierkant gat in het midden en met een inscriptie op de ene kant (waarde 2) en niets (of Manchu-karakters) op de andere kant (waarde 3). Bij elke worp krijg je dus als optelsom 6, 7, 8 of 9:

kruis(2) + kruis(2) + kruis(2) = 6 = — — — — X — — — — oud of veranderend YIN
kruis(2) + kruis(2) + munt(3) = 7 = — — — — — jong of niet-veranderend YANG
kruis(2) + munt(3) + munt(3) = 8 = — — — — — jong of niet-veranderend YIN
munt(3) + munt(3) + munt(3) = 9 = — — — — ⊙ — — — — oud of veranderend YANG

Wanneer je de munten zesmaal hebt gegooid, heb je zes getallen. Van onderaf gerangschikt en vertaald in lijnen, levert dit het *primaire hexagram* op. Gebruik het schema op p. ... om erachter te komen welk hexagram je hebt gekregen: zoek eerst de twee trigrammen op en dan het nummer van het hexagram. Wanneer er veranderende lijnen bij zijn, aangegeven door een 6 of een 9, dan zullen die in hun tegendeel veranderen, en dat levert

dan een tweede hexagram op, het *secondaire hexagram*, dat je vertelt hoe de in het *primaire hexagram* beschreven situatie zich kan ontwikkelen. Zoek dat nummer op dezelfde manier.

De muntenmethode is in zwang gekomen tijdens de Zuidelijke Sung-periode (1127-1279). Ze werkt snel, maar geeft een bepaalde vertekening omdat de statistische waarschijnlijkheid symmetrisch is: de kans op een veranderende YIN-lijn is even groot als die op een veranderende YANG-lijn, en ook de kansen op niet-veranderend YIN en niet-veranderend YANG zijn gelijk. Bij de oudere en meer ingewikkelde methode, die van de duizendbladstelen, zijn deze kansen niet gelijk, en dat weerspiegelt beter het karakter van YIN en YANG zoals de traditionele Chinese wetenschap dat zag, namelijk dat YIN een intrinsieke neiging heeft tot rust, en YANG een intrinsieke neiging tot verandering. Bij de methode van de duizendbladstelen zijn de kansen op veranderend YIN, veranderend YANG, niet-veranderend YANG en niet-veranderend YIN respectievelijk 1:3:5:7.

Om de eenvoud van de muntenmethode te combineren met de verhoudingen van de duizendbladmethode, gebruikt men tegenwoordig ook wel een zakje of potje met zestien knikkers in vier verschillende kleuren, in de aantallen 1, 3, 5 en 7. Je pakt dan zesmaal – voor elk van de hexagramlijnen – blindelings een knikker (en legt die weer terug). De kleur waarvan slechts één knikker aanwezig is staat voor veranderend YIN, de kleur met drie knikkers voor veranderend YANG, die met vijf knikkers voor niet-veranderend YANG en die met zeven voor niet-veranderend YIN. Deze methode mist overigens weer het andere voordeel van de duizendbladmethode, namelijk dat die je dwingt rustig de tijd te nemen en tijdens de hele procedure in de geest al met je vraag bezig te zijn.

Bij de duizendbladstelen gebruik je een bundel van vijftig dunne stokjes, zo'n vijftien centimeter lang, traditioneel stelen van de *achillea millefolium*. Voor elke lijn van het primaire hexagram worden deze stokjes driemaal verdeeld en geteld.

- Maak een plaats vrij op tafel en breng je geest tot rust. Denk aan je vraag en aan wat je van plan bent te doen en stel je open voor wat er ook maar in je opkomt. Let op alle emoties, beelden of herinneringen die bij je bovenkomen en op alles wat er tijdens de procedure om je heen gebeurt.
- Leg de bundel duizendbladstelen voor je op tafel. Tel na of je er vijftig hebt. Haal één steel uit de bundel en leg die opzij. Dit is de waarnemer of getuige, ook het middelpunt van de wereld genoemd. Hij blijft tijdens het hele proces ongebruikt.
- Verdeel het restant van negenenvestig stelen in twee willekeurige stapels.

- Neem één steel uit de linkerstapel en steek die tussen de vierde en vijfde vinger van je linkerhand.
- Neem de rechterstapel in je linkerhand en haal daar groepjes van vier stelen uit, die je voor je op tafel legt, net zo lang tot je één, twee, drie of vier stelen over hebt. Steek die tussen de derde en vierde vinger van je linkerhand.
- Neem de resterende stapel in je linkerhand en haal ook daar groepjes van vier uit, die je voor je op tafel legt, net zo lang tot je één, twee, drie of vier stelen over hebt. Steek die tussen de tweede en derde vinger van je linkerhand.
- Haal alle stelen tussen de vingers van je linkerhand uit en leg ze opzij. Voor deze lijn doen ze niet meer mee.
- Maak één bundel van de vóór je gelegde groepjes stelen. Verdeel ze opnieuw in twee willekeurige stapels en herhaal verder de hele procedure, waarna je de stelen tussen je vingers weer opzijlegt.
- Herhaal de procedure nog een keer. Deze derde keer moet je het aantal groepjes van vier vóór je op tafel tellen. Je zult zes, zeven, acht of negen groepjes hebben. Het aantal groepjes geeft je de eerste of onderste lijn van je hexagram.
- Doe dit zes keer en zoek dan je hexagram met behulp van het schema op p. 790.

Het antwoord lezen

Het orakel geeft antwoord op je vraag via de teksten van een van de vierenzestig hexagrammen. Een hexagram begint (na een samenvatting van zijn thema door de samenstellers van deze vertaling) altijd met het *Beeld van de situatie*. Dit is de belangrijkste tekst van het orakel, de basis waarop alle andere delen van het hexagram rusten, en hij schetst een archetypische situatie. Het eerste woord van deze tekst is de naam of titel van je hexagram. Het geeft zowel een beschrijving van je situatie als een advies over de beste manier om daarmee om te gaan. Het wijst op belangrijke eigenschappen en handelingen die met de situatie verbonden zijn en plaatst haar in de dynamiek van de tijd.

De tekst komt uit de *T'uan*, het oudste gedeelte van de *I Ching*. Het ideo-gram TUAN bestaat uit de tekens voor varken en kop van een everzwijn. In China waren varkens het symbool van rijkdom en intelligentie, een belangrijk teken van voorspoed, en de varkenskop werd vaak als offer gebruikt.

De volgende paragraaf van je hexagram, *Uiterlijke en innerlijke aspecten*, geeft commentaar op de dynamische relatie tussen de innerlijke en de ui-